

УДК 811.581'37:003.212

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКИХ ІЄРОГЛІФІВ З КЛЮЧОВОЮ ГРАМЕМОЮ “ЖІНКА”

Марина ШУТЬ

*Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
вул. Блюхера, 2, 61001, Харків, Україна,
тел.: (057) 681174*

Статтю присвячено дослідженню структурних та семантичних особливостей ієрогліфів, що містять ключову графему “жінка”. Проаналізовано експериментальну групу із 112 ієрогліфів із даною ключовою графемою та запропоновано класифікацію за трьома ознаками за значенням: нейтральним, позитивним та негативним.

Ключові терміни: ієрогліф, категорія, ключова графема.

Семантика ієрогліфів сучасної китайської мови надзвичайно складна і багатопланова. В ієрогліфічній писемності сконцентровані невичерпні можливості вираження абстрактних та багатопланових понять, різних відтінків думки. Однією з особливостей ієрогліфічного тексту є те, що зміст слів здебільшого розкривається не в точних чи обмежених смислових межах, і тому не має єдиного точного вираження чи трактування. Через це навряд чи можливий однобічний або однозначний підхід до нього. Можна сказати, що у разі сприймання змісту китайського тексту, його певною мірою домислює читач, іноді значно розширюючи його первинний смисл.

Графічний образ кожного сучасного ієрогліфа зазвичай безпосередньо походить із сакрального зображального знака чи рисунка, що мав певне інформативне навантаження.

З найдавніших часів і до сьогодні китайські ієрогліфи зазнали як графічних, так і семантичних змін. Враховуючи те, що китайська писемність є значенневою, тобто такою, в якій форма та лексичне значення тісно пов'язані, ієрогліфи розподіляють за чотири категоріями:

- а) *зображувальна*. До неї належать ієрогліфи, що схожі на позначуваний предмет;
- б) *вказівна*. Це використання суто символічних знаків або ж додавання символічних знаків у зображувальну категорію для формування нового слова;
- в) *ідеографічна*, яка припускає використання двох і більше ієрогліфів для складання одного нового, а також злиття значень складових ієрогліфів у нове значення;
- г) *фоноідеографічна*. Для ієрогліфів цієї категорії властивий розподіл кожного знака на дві частини, які відрізняються своєю функціональною роллю. Одна частина зазвичай називається семантичним множитком або ієрогліфічним ключем. Вона вказує на належність ієрогліфа до групи семантично родинних знаків, що позначають класи предметів, властивостей або явищ. Друга частина фоноідеограми (так званий фонетик) виступає як фонетичний компонент ієрогліфа. Фонетик лише приблизно вказує на звучання фоноідеограми. У деяких випадках читання ієрогліфа може повністю збігатися із читанням фонетика.

Використання категорій для аналізу ієрогліфічних знаків дасть змогу повніше осягнути їх первинне значення.

Враховуючи багатоплановість семантики китайських ієрогліфів, можливість неоднозначного трактування їх значення і недостатність методичних матеріалів, що допомогли б китайцям глибоко і системно пізнати лексику мови Китаю, ми дослідили структурні та семантичні особливості ієрогліфів, що містять ключову графему “жінка”, та розробили загальну класифікацію їхніх значень.

Вивчивши матеріали найуживаніших серед фахівців-китаїстів словників, ми виокремили експериментальну групу із 112 ієрогліфів, до складу яких входить ключова графема “жінка”. Деякі з них вийшли із ужитку (у тексті подані у квадратних дужках), решта наявні і в сучасній китайській мові (такі подаються без дужок). Деякі з ієрогліфів можуть бути подані у повному (у тексті вжиті у круглих дужках) і скороченому написанні.

Аналіз компонентів експериментальної групи ієрогліфів дав нам змогу класифікувати їх за трьома ознаками за значенням.

Ієрогліфи першої групи є нейтральними за значенням, тобто, не несуть емоційного забарвлення. Їх укомплектовано за ознакою “родинні зв’язки”. Проведене дослідження дозволяє констатувати, що найбільша кількість китайських ієрогліфів з графемою “жінка” (53 ієрогліфи) належить саме до цієї групи. Майже всі ієрогліфи цієї групи виражені іменниками та здебільшого відносяться до фоноідеографічної категорії. Із множини можливих пропонуємо найхарактерніші приклади:

1. 始 shǐ фоноідеографічна категорія – фонетик 台 у сполученні з різними ключовими графемами може читатися zhǐ, shǐ або tai; у цьому випадку ієрогліф читається shǐ. Переклад: 始祖 – родоначальник;

2. 妹 mèi фоноідеографічна категорія – фонетик 未 може читатися, як wèi та mèi, у цьому випадку звучить як mèi. Переклад: 妹妹 – молодша сестра;

3. 奶 [妳, 孃] nǎi фоноідеографічна категорія – фонетик 乃 може читатися, як nǎi, gēng чи yún; у цьому випадку читається nǎi. Переклад: груди, вим’я; годувати груддю; 奶妈 – годувальниця; 奶奶 – бабуся;

4. 你 [妳] nǐ фоноідеографічна категорія – фонетик 尔 може читатися, як er чи nǐ; цей ієрогліф звучить nǐ. Ключова графема “жінка” внаслідок зміни зовнішнього вигляду ієрогліфа була замінена графемою “людина” у сучасному написанні. Переклад: ти (звертання до особи жіночої статі);

5. 女 nǚ nǚ піктограма – у написах на панцирах черепахи, написання піктограми “жінка” має вигляд зображеної на колінах фігури жінки зі схрещеними перед грудьми чи зв’язаними за спиною руками. Переклад: жінка, жіноча стать;

6. 娶 qǔ фоноідеографічна категорія – фонетик читається qǔ або jù, у цьому випадку ієрогліф читають qǔ. Переклад: одружитися, побратися;

7. 妊 [妊] rèn фоноідеографічна категорія – фонетик 壬 надає ієрогліфу звучання rèn. Переклад: 妊娠 – вагітність;

8. 姓 xìng фоноідеографічна категорія – фонетик 生 може читатися xìng або shèng; цей ієрогліф читається xìng. Переклад: прізвище;

9. 嬰 (嬰) yīng ідеографічна категорія – 贝 “мушля”, 女 “жінка”: мушлі у давньому Китаї вважали найкоштовнішими речами, тому дві мушлі у цьому ієрогліфі уособлюють найдорожче для жінки – її дитину, немовля. Переклад: 婴儿 – дитина, малюк, немовля;

10. 侄 [姪] zhí фоноідеографічна категорія – фонетик 至 надає ієрогліфу звучання zhi; ключова графема “жінка” у сучасному написанні була замінена графемою “людина”. Переклад: син молодшого брата;

Ієрогліфи другої групи мають позитивне забарвлення (позитивні риси характеру, людські цінності тощо). За даними нашого дослідження до цієї групи увійшли 33 ієрогліфи. Вони здебільшого виражені прикметниками та належать до фоноідеографічної категорії. Розглянемо найпоказовіші приклади:

1. 媛 (媛) ài фоноідеографічна категорія – фонетик 爰 надає ієрогліфу звучання ai або pian; у цьому випадку читається ai. Переклад: 今媛 – ввічливе звертання до чужої дочки;

2. 姣 jiāo фоноідеографічна категорія – фонетик 交 може читатися jiao або xiao; у цьому випадку читається jiao. Переклад: красивий, чарівний;

3. 娥 é фоноідеографічна категорія – фонетик 我 може надавати ієрогліфу звучання e або wo; у цьому випадку ієрогліф читається e. Переклад: красива дівчина;

4. 好 hǎo ідеографічна категорія – 女 “жінка” та 子 “дитина”: жінка, що тримає дитину, є традиційним символом життя, ладу, гармонії, благополуччя, добробуту. Переклад: хороший, добрий; дружний; здоровий; гарно, ладно; легко, неважко; багато;

5. 娱 yú фоноідеографічна категорія – фонетик 吴 читається wu та yu; цьому ієрогліфу надає звучання yu. Переклад: розважити, розвеселити, розвага, втіха;

6. 婧 jìng фоноідеографічна категорія – фонетик 青 у сполученні з різними ключовими графемами може звучати jìng або qìng; у цьому випадку – jìng. Переклад: здібний;

7. 妙 [妙] miào фоноідеографічна категорія – фонетик 少 у різних випадках може читатися miao чи shao; цей ієрогліф читають miao. У первинному вигляді ієрогліф мав у своєму складі неіснуючу нині ключову графему, що внаслідок трансформацій перетворилася на графему “жінка”. Переклад: гарно, прекрасно, чудово; спритний, вправний;

8. 娴 (嫵) huā фоноідеографічна категорія – фонетик 画 надає ієрогліфу звучання hua. Переклад: тихий, спокійний, незабруднений;

9. 婉 wǎn фоноідеографічна категорія – фонетик 宛 надає ієрогліфу звучання wan. Переклад: 婉言 – ввічливо, 婉转 – делікатний, благозвучний, мелодичний, 婉拒 – ввічлива відмова;

10. 姚 yáo фоноідеографічна категорія – фонетик 姚 може читатися tao, tiao, yao; цей ієрогліф набув звучання yao. Переклад: гарний, милий, чарівний, красивий, хороший.

До третьої групи ми віднесли ієрогліфи, значення яких переважно мають негативне забарвлення. Ця група об’єднує 26 ієрогліфів, що виражені іменниками, прикметниками та дієсловами. Ієрогліфи цієї групи також зазвичай належать до фоноідеографічної категорії. Подасмо найпоказовіші приклади:

1. 嫉 jí ідеографічна категорія – 女 “жінка”, 疒 “хвороба”, 矢 “стріла”: давні китайці вважали, що стріли заздрості завдають шкоди, роблять боляче самій жінці, що заздрить. Переклад: 嫉妒 – заздрити, ревнувати;

2. 妓 jì фоноідеографічна категорія – фонетик 支 може надавати ієрогліфу звучання ji або zhi; у цьому випадку ієрогліф читається ji. Переклад: 妓女 – публічна жінка;

3. 奸 [姦] jiān фоноідеографічна категорія – фонетик 千 може читатися qiān або jiān; у цьому випадку – jiān. Але прадавній ієрогліф [姦] належить до ідеографічної категорії – 女 “жінка”: за стародавніми китайськими переконаннями зустріч трьох жінок асоціюється з плітками, пересудами, наклепами, а ще сварками, злорадністю, зрадою. Переклад: підступний; зрадник, лиходій; злорадний, злісний, облудний;

4. 婪 [林] lán фоноідеографічна категорія – фонетик 林 може передавати звучання lán або lín; надає цьому ієрогліфу читання lán. У первинному написанні ієрогліф мав ключову графему “серце”, що внаслідок зміни структури ієрогліфа була замінена ключовою графемою “жінка”. Переклад: жадібний, зажерливий;

5. 嫫 mó фоноідеографічна категорія – фонетик 莫 може звучати mō або mù; у цьому випадку ієрогліф читається mō. Переклад: некрасива дівчина;

6. 奴 nú ідеографічна категорія – 女 “жінка”, 又 “правиця”: приєднання до піктограми “жінка” графема “правиця” почали трактувати як “рабіню”, “невільниця”, “керувати жінкою”, а по суті – думати за неї, приймати за неї рішення, нести за неї відповідальність. Переклад: 奴才 – раб, невіл...к; 奴才 – холоп, лакей;

7. 嫌 xián фоноідеографічна категорія – фонетик 兼 у сполученні з різними ключовими графемами може читатися qiān або xián; wtq; цей ієрогліф набув звучання xián. Переклад: образа, 嫌疑 – підозра, 嫌弃 – антипатія, неприязнь, 嫌恶 – відчувати відразу;

8. 娆 (嫪) gāo фоноідеографічна категорія – фонетик 尧 у сполученні з різними ключовими графемами може читатися, як yao, gao, nao, shao або xiao; надає цьому ієрогліфу звучання gao. Переклад: порушувати спокій; дезорганізувати;

9. 偷 [媮] tōu фоноідеографічна категорія – фонетик 偷 надає ієрогліфам звучання tōu, yu або shu.; у цьому випадку ієрогліф читається tōu. Як бачимо, прадавній ієрогліф [媮] мав у своєму складі ключову графему “жінка”, яка у сучасному написанні 偷 замінена ключовою графемою “людина”. Переклад: недбало, неохайно;

10. 淫 [媮] yín фоноідеографічна категорія – фонетик надає ієрогліфу звучання yín. Як бачимо, у давньому написанні ієрогліф [媮] мав у своєму складі ключову графему “жінка”, що у сучасному написанні була замінена ключовою графемою “вода”. Переклад: розпуста.

Отже, китайська ієрогліфічна писемність пройшла довгий та складний шлях розвитку і трансформації від піктографічного зображувального знаку до сучасного ієрогліфа.

Ієрогліфи, до складу яких входить ключова графема “жінка”, зазнали певних структурних змін. Серед шляхів розвитку ключової графема “жінка” ми встановили такі: незмінність (відсутність структурних змін в еволюції графема), заміна її іншою ключовою графемою, зникнення її назавжди та трансформація (перехід) в цю з іншої ключової графема.

У результаті дослідження семантичних особливостей ієрогліфів, до складу яких входить ключова графема “жінка”, запропоновано класифікацію за трьома ознаками за значенням: нейтральними, позитивними та негативними.

У дослідженні ми з’ясували трансформацію структури і семантики ієрогліфів з ключовою графемою “жінка”, виявили гендерні особливості лексики китайської мови на ієрогліфічному рівні, продемонстрували історичний підхід до вирішення гендерного питання у Китаї.

1. 汉语大词典出版社, 1997
2. 汉字整理的昨天和今天。—北京, 2000
3. 说字释词谈文化。—北京, 2000
4. 字词中的趣味: 汉语中高级阅读。—北京: 新世界出版社, 1999。—С. 40–42.
5. Краткий русско-китайский и китайско-русский словарь. — М: Вече, 2003.
6. Письменные знаки квадратной формы / Фэн Линюй, Ши Вэйминь. — Синьсин, 2001.
7. Практический курс китайского языка. Пособие по иероглифике : 1 и 2 ч. / Кондрашевский А. Ф. — Муравей, 2001.
8. Словарь сравнительного анализа современных и древних иероглифов. — 上海: 汉语大词典出版社, 1997.

STRUCTURE AND SEMANTICS OF CHINESE HIEROGLYPHS WITH THE KEY GRAPHEME “WOMAN”

Maryna SHUT’

*Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
Blukher str., 2; 61001, Kharkiv, Ukraine,
tel.: (38057) 681174*

The article is dedicated to investigation of structural and semantic peculiarities of hieroglyphs that include the key grapheme “woman”. The author has analysed an experimental group of 112 hieroglyphs with given key grapheme and has proposed the classification based on 3 signs of meaning: neutral, positive and negative.

Key words: hieroglyph, category, key grapheme.

Стаття надійшла до редколегії 27.09.2007
Прийнята до друку 03.03.2008